

УДК 101+167.7+001.1

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v051.2024.10>

Л. В. Діденко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1734-0055>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії гуманітарних наук

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ: НАУКОВИЙ НАРРАТИВ

Зауваги: 1) *пунктуаційна* – авторські, тобто мої власні, роз'яснення-й-уточнення у тексті подані через {...}; 2) *антропонімна* – усі імена-та-прізвища транслітеровані за фонетичним підходом зі збереженням автентичних подвоєнь та подані у тексті за першою згадкою у форматі «антропонім українською {антропонім мовою оригіналу та/або англійською}»; 3) *обмежувальностприймальна* {текст написаний за принципом «подвійного досвідного схоплення» лекторки-і-здобувачки, що передбачає попереднє орієнтування у терміно-каркасі філософії та філософії науки, розумінні специфіки філософії науки та хоча б мінімального досвіду науково-дослідної діяльності}.

Філософія науки – перетинний простір постійно-й-періодично оновлюваних даних {отримуваних через науково-дослідну діяльність}, стійкого підґрунтя {філософських ідеоснов, методологічного каркасу, плюріверсності підходів, теоретично-праксистичної перехідності, перспективної результатності, етичності тощо}, авторські моделі-й-способи знанняоновлювання і знаннязастосування. Проте «технічна частина» залишається без належної уваги мислителів/дослідників. Йдеться більше про «як»: «як дослідити?», «як зафіксувати?», «як презентувати?», «як бути зрозумілим?», «як впевнитися, що аудиторія вчулася у сутність результатів моїх досліджень?», «як зафіксуватися у фаховій ніші, щоб бути впізнаваним?» та ін.

Пропоноване дослідження актуалізували декілька паралельних векторів – прагматичний, навчальний та науковий. *Прагматичний вектор* постав переді мною як професійний виклик – спершу оновити теми для викладання навчальної дисципліни «Філософія науки та інновацій» {модуль/частина «Філософія науки»}, щоб через деякий час повноцінно лекціювати-й-практикувати зі здобувачами-гуманітаріями Ph.D. ступеня {першого року навчання}. Утруднення виявились «праксистичні орієнтири», що б допомогли у подальшій науково-дослідній роботі молодшого покоління. Тобто «оновити» перетворилось на «розробити». *Навчальний вектор* був не менш безперешкодним, оскільки відлекцювати замало, потрібно «індивідуально відпрактикувати» та уможливити «формування навички» у кожного

здобувача/здобувачки. Проте останнє – навичкоформування – автоматично передбачає розуміння здобувачами не тільки частини «що», але й «як»: тобто трансльоване лекторкою має автоматично адаптуватися до здобувацьких досліджень. *Науковий вектор* виник згодом через паралельні питання від здобувачів та мої пошуки джерел щодо наукового нарративу. Утруднення стало вельми неочікуваним – усі ми мислителі/дослідники застосовуємо дискурс, нарратив, історію {і дефініційно для пояснень, і фахово у своїх дослідженнях}, проте мало хто з нас «розпаковує нюанси» кожного та їх можливості у наукових дослідженнях.

Постановка проблеми та проблемоокреслення результувалися завдяки орієнтирам молодшого покоління: 1) вектор дослідження ще уточнюваний та/або змінився; 2) нерозуміння «правил гри» галузевої наукової спільноти; 3) потреба міжнародного просування; 4) необхідність формування кола співдумців з-поміж колег-з-досвідом тощо. Всі ці аспекти здебільшого розв'язувані комунікативно, проте молодим мислителям/дослідникам вельми складно просто підійти до старшого колеги-науковця й запитати-щоб-уточнити, долучитися до дискусії впродовж конференцій та/або епоштувати питання колезі з іншої країни.

Мета дослідження: з'ясувати сутність наукового нарративу. З-поміж завдань дослідження: специфікувати різницю пізна(ва)ння та наукового пізна(ва)ння й уточнити роль знання у кожному з них; наголосити на необхідності знанняпоширення для науки; окреслити специфіку дискурсу, нарративу та історії; описати етапи розгортання наукового нарративу; при порівнянні нарративу та наукового нарративу демаркувати компоненти кожного; виявити особливості та можливості наукового нарративу через деталізування компонентних фахових блоків, форм та моделей.

Теорезис сформований завдяки дослідженням колег щодо: дискурсу (Мішель Фуко / Michel Foucault [9; 10]) і його контекстозумовленості (Тьон А. фон Дейк / Teun A. van Dijk [17; 20]); нарративу (Ролан Барт / Roland Barthes [3]; Єнс Брокмайер / Jens Brockmeier та Ром Харре / Rom Harré [4]); ідеоконструкту «життя як нарратив» (Джером Брунер / Jerome Bruner [5]); теорій – нар-

ративу (Тьон А. фон Дейк [19]), комунікативної дії (Юрген Габермас / Jürgen Habermas [11; 12]), макроструктур (Тьон А. фон Дейк [18]); ролі парадигми у науці (Томас Кун / Thomas S. Kuhn [13]) та поліпарадигмального поля філософії (Лариса В. Діденко / Larysa V. Didenko [1]). Особливої уваги варті колективні тематичні збірки: щодо мультидисциплінарності дискурсу (за редакцією Тьона А. фон Дейка [7; 8]), наративної структури (за редакцією Аллісси МакКейб / Allyssa McCabe та Керол Пітерсон / Carole Peterson [6]), різнопідходовості посткласичної наратології (за редакцією Яна Альбера / Jan Alber та Моніки Флюдернік / Monika Fludernik [14]) тощо.

Методологію пропонованої розвідки вибудовано на поєднанні підходів {галузевого, міждисциплінарного, плюріверсного}, принципів {цілісності, умовної об'єктивності, причинності, обґрунтованості, ефективності} та якісних методів {розмірковувального, аналізувального, синтезувального, феноменологічного, герменевтичного, прагматичного, компаративного, моделювального тощо}.

Основний матеріал презентований як **результати дослідження** зазначений далі у тематичних пунктах та авторських розтлумаченнях.

Пізна(ва)ння vs наукове пізна(ва)ння. Світ, в якому опиняється антропоодинаця від моменту свого фізичного народження, постає відкритим для неї. Від природного зацікавлення новим антропоодинаця починає взаємодію зі світом через опанування різномірних феноменів у його сегментах. Від антроповзаємодії з останнім суб'єкт спричинює до з'яви три результатні компоненти: 1) *думку* {що первинно постає як періодичний результат постійно оновлюваного мисленнєвого процесу, який з кожним новим кроком антропоодинаці у світі перетворюватиметься на розмірковування – тематичне, цілеспрямоване, аргументоване, що сприятиме окресленню вектора та чіткішанню параметрів розуміння, а також зрештою призводитиме до розвитку антропоодинаці за її індивідуальним алгоритмом}; 2) *запитання* {перше з яких – онтологічно-гносеологічне – стосуватиметься буттєвих та ознаковиокремлюваних засновків щодо усього світу загалом та кожного його феномена зокрема: «Що це таке?» – саме воно стимулюватиме пошук відповідей та підтримуватиме «вектор увідомлювання»; натомість друге – антропосутнісне – пов'язане із параметрами власного екзистування антропоодинаці й формульоване задля з'ясування її виключно суб'єктивних «характеристик унікальності»: «Хто я?»; обидва запитання спрощуватимуть взаємодію зі світом та/або його сегмент-феноменами і паралельно допомагатимуть антропоодинаці зрозуміти світ та себе}; 3) *вчинок* {як діє-реагування антропоодинаці на окрему ситуацію задля пере-

творення первинних умов та/або їх поліпшення щодо власного подальшого існування}. Проте думка, запитання та вчинок є результатами пізнання. Загалом кожен з нас увідомлює, пізнає та досліджує, тобто отримує з інфосередовища {тут: реальності} дані, які надалі потребують параметрування задля перетворення на знання.

Особливості пізнання у його: 1) *антропо-незворотності* {якщо кожен із нас «випрацює оптимальний алгоритм» співпраці зі світом через знаннявиведення, тобто знанняздобування, й знаннязастосування, то додатково передбачений саморозвиток, який відбуватиметься автоматично через накопичування досвіду, відпрацьовування навичок та формування умінь}; 2) *життєво-необхідності* {причина першого пізнавального кроку – індивідуальне прагнення-й-намагання вижити; причина підтримування сучасною антропоодинацею «вектора на пізнання» – спроби втримування у певному соціальному статусі у межах окремого соціосегмента}; 3) *ситуативноалгоритмовості* {залежно від соціовикликів антропоодинаця перезбирає компоненти алгоритму, за допомогою яких результат буде оптимальним з максимально можливим зиском/виграшем для пізнавальника}; 4) *меті* {знаннявиведення} тощо.

Натомість для *досліджування* {або *наукового пізнання*} властиві: 1) *антроповибірковість* {здійснюване цілеспрямовано й покроково}; 2) *перспективність* {задля поліпшення умов життєдіяльності усіх наступних поколінь}; 3) *галузевоалгоритмовість* {використовувані усталені в окремому соціосегменті та науковій царині шаблони як орієнтири для «оновлювання знань»}; 4) *мета* {знаннязастосовність у «частково контрольованих умовах», тобто в межах експериментування та/або життєдіяльності} тощо.

Таким чином, для адаптування у будь-якому новому просторі та/або його сегменті кожному з нас потрібно його увідомлювати. Результатом останнього є отримання різномірних відомостей щодо феноменів світу – як своєрідне ознайомлювання з реальністю нащдвидкоруч. Проте «переліки відомостей» можна групувати у «пакети даних», які передбачають окремі параметри систематизування з виявлянням лакун для подальшої роботи з сегментами реальності, що сприяє чіткості векторування запитів та їх конкретнішанню. Так ми переходимо до пізнання. Якщо необхідне деталізування будь-якого феномена та/або сегмента, проводимо дослідження.

Результатом пізнання і наукового пізнання є знання, проте вони параметрально різняться: знання, отримані від пізнання {так званий «гнозисний підсумок»}, допомагають з'ясувати чим дещо невідоме є, розширити досвід антропоодинаці, підтримувати її прагнення до самовдоскона-

лювання; знання, отримувати й використовувати у науковому пізнанні {«концентроване епістеме», тобто вже здобуті/виведені/отримані знання}, потребують доказовості {класичної: через верифікування; новітньої: через принцип спростовуваності – апелювання до «критерію науковості теорій» Карла Поппера}.

Якщо антропоодинаця докладає зусилля для отримання знань, то вони усвідомлювані нею та можуть бути оптимально застосовані для поліпшення умов життєдіяльності окремого суб'єкта та/або усього людства. Гносеологія зорієнтовує антропоодинацю на знаннявиведення: проте їх – знання – неможливо просто «взяти вже готові з простору», оскільки їх здобування не тільки здійснюване задля «опанування нового», але й зумовлює індивідуальні зміни суб'єкта. Натомість епістемологія спрямовує антропоодинацю до знаннязастосовності з можливим оновленням вже отриманих знань співмірно новим викликам та змінам у світі. Проте й у даному разі індивідуальні зміни антропоодинаці теж невід'ємні. Зауважу: епістемологія спирається на антропо-виведені знання {що вже зафіксовані}, теорійні {достатньо повно-і-всєбічно обґрунтовані} й від-практиковані {на певний «часовідтинок»}.

Гносеологічне та епістемологічне постають не тільки антропозалежними, але й потребують різного практикування. Поняттям-основою для гносеології постає «гнозис»/« $\pi\sigma\iota\varsigma$ » {пізнавання, дізнання}, а для епістемології – «епістеме»/« $\epsilon\pi\iota\sigma\tau\eta\mu\eta$ » {знання, вміння, наука}. Проте існує парадокс: з одного боку, антропоодинаця що зорієнтована на гносеологічний вектор – знанняздобування – не тільки отримує знання, але й застосовує їх у окремих ситуаціях {хоча й не робить акцент на цьому}. З іншого боку, епістемологічний вектор – знаннязастосовності – неможливий без періодичного отримання нових знань {хоча останнє є радше супутнім моментом, аніж цільовим орієнтиром}.

Знанняпоширення для наукового пізнання {й науки загалом} є ключовим оскільки з'ява нових феноменів потребує інакших – оновлюваних – підходів {у межах теорезису та/або праксису}, що сприятиме: швидшому реагуванню на соціовиклики сьогодення та найближчого майбутнього, знанняоновлюванню {співмірно виниклим запитами представників людства, ситуаційній запитуваності, фаховій галузевій/сегментній значущості тощо}, оптимуванню рішень та алгоритмуванню дій антропоодинаць у фаховій площині та ін.

Необхідно враховувати й аудиторію, на яку ширитимуться знання – фахова спільнота {професійні науковці, дослідники, представники академічного середовища: досвідчені та початківці} й широка аудиторія {антропоодинаці, котрі не задіяні у професійній науково-дослідній діяльності, проте мають загальне уявлення щодо науки,

деяких її галузевих досягнень-і-відкриттів, орієнтуються у сучасних домінуючих концепціях}. Якщо для фахової спільноти знанняпоширення можливе у «згорненому вигляді» {використання галузевого лексикону, згадування авторських підходів та відсутність надмірних-й-постійних деталізувань}, то для широкої аудиторії «наукові здобутки» {знання, ідеї, винаходи й відкриття} бажано максимально спростити.

Дискурс – нарратив – історія: перетин vs накладання концепт-полів. Все, що антропоодинаця здійснює, спрямоване до розуміння, яке завдяки філософії постає опануванням: 1) уміння схоплювати смисли індивідуальним розумом {основа для буденної/щоденної практики; життєдосвідність}; 2) причинно-наслідкових «розпаковувань феноменів/ситуацій» за допомогою можливостей параметрувальноїнаштовханої власної свідомості та фахового досвіду {ядро теоретизування}; 3) ситуативування як застосовності індивідуальних умінь розуму-інтелекту оптимовано коригувати майбутнє {чиста праксисність}. У науковій площині ці три аспекти теж прийнятні, проте вони передбачають трансформування «мого конкретного досвіду» через {та/або співмірно з} «досвіди колег-науковців» та/або «науковоспільнотний досвід», тобто парадигмо-призму (-и). Парадигмальність – вектор, що «утримує» дослідників у полі «типових розглядів/розв'язків проблем» {що вельми обмежуватиме молодші хвилі дослідників, проте сприятиме ідейній стійкості наукової спільноти}, але не заперечує ані оновлення моделей та/або алгоритмів результатної роботи з проблемами, ані перехід від дисциплінарних до міждисциплінарних досліджень [13; 1]. Таким чином, завдяки науковій спільноті та домінуючій парадигмі {яка з часом поступається поліпарадигмальності} дослідники «усвідомлено втрапляють» у *поле дискурсивності*.

Сам *дискурс* постає феноменом-і-процесом, тобто невинним оновленням актуалізованої будь-яким окремим мислителем-та/або-дослідником ідеї через соціокультурні коди та мисленево-мовленнєве результування задля її {тут: ідеї} поліаспектного розуміння. Векторування дискурсу окреслюють перші ідеєгенерувальники та ідеєобґрунтовувальники через окремі аспекти теми/питання/проблеми. Дискурс ніколи не згортається та не припиняється: у ньому тільки періодично відбувається зміщення уваги на цілісну або аспектну тему/питання/проблему спершу через обмірковування, а потім через фіксування в усній та/або письмовій формах. Сегменти дискурсу завжди є тематичними {дискурс щастя, дискурс нерівності, дискурс героя тощо}, необмеженими щодо оновлювання змістової частини та взаємовпливальності {тут: міждискурсних перетинів, тобто дискурс любові можливо наблизити і скори-

гувати дискурс радості, дискурс відчаю та дискурс капіталу}.

Якщо намірковані ідеї «вдягають» у структуру для оптимального транслявання {усного та/або письмового} назагал для (не)фахівців, йдеться про *нарратив*. Останній узвичаєно асоціюють виключно із розповіддю як описом дечого подійного – біографічного та/або історичного штибу. Проте у нарративі потрібно не просто відтворювати події, а деталізувати їх через розтлумачування, тобто враховувати контексти подій, їх нюанси та супутні моменти.

Коли ж необхідна тільки «сутнісна частина події» {тобто «основа/ядро нарративу»}, вдаємося до *історії* як переказу фактичного {того, що відбувалося або відбувається} або фантастичного {вигаданого та/або (до)конструйованого нашою свідомістю}. У історії передбачені дві «паралельні умови»: відтворення сутнісної частини {тобто акцентування «чистої подіївості»: що-де-коли-як сталося} та оптимальне презентування {тобто адаптування до аудиторії; це *сторітеллінг* – розповідання історії, що ґрунтоване на розвивальній майстерності оповідання, застосуванні риторичних та психологічних прийомів}.

Такими чином, дискурс – тематична площина, що утримує та уможливорює з'яву-переходи-співіснування різних нарративів, основою кожного з яких постає окрема історія.

Найоптимальніше *знанняпоширення/ідеєпоширення здійснювати через нарратив*: проте необхідно враховувати зміст, формат презентування {«як трансльована ідея» втрапляє до споживальників: текст, аудіо, відео, фото тощо} та «аудиторні нюанси».

Етапи розгортання наукового нарративу регульовані антропоодиноцею: вони темпорально залежні від дослідження {хоча коректніше буде формулювання: «...від готовності науковця проводити дослідження»} та здійснювані послідовно: 1) *предослідження* {підготовка до проведення дослідження: стисла розповідь для нефахівців щодо досліджуваної проблеми без деталізування; «перевірка ядра дослідження» у (не)фаховій аудиторії; уточнення векторування власної думки щодо аспектів дослідження; виявлення неочевидних перспективних аспектів майбутнього дослідження тощо}, 2) *дослідження* {що включає 3 фази: /1/ досліджування, тобто якомога повніший послідовний розгляд феномена; /2/ нотування або ретельне журналювання перебігу дослідження з усіма виявленими та лакунарними нюансами; /3/ результатооформлювання дослідження, тобто опис висновків проведеного дослідження для оприлюднення у науковій спільноті – від проблеми через обґрунтовані ідеї, висування та перевіряння гіпотез, вибудовування концепції або хоча б концепційного ядра дослідження, зазна-

чання недосліджених аспектів проблеми тощо}, 3) *постдослідження* {популяризування результатів дослідження для нефахівців, але потенційно зацікавлених наукою антропоодиноць, та/або для негалузевих фахівців, тобто колег-науковців з інших наукових галузей/царин}.

Сам *нарратив* – це структурована оповідь, що акцентує поступальність розгортання подій та постає квадрокомпонентною {включає: 1) тему – ключову трансльовану ідею; 2) контекст – умови-та-обставини розгортання сюжету; 3) персонажів – головні формувальники сюжету; 4) сюжет – послідовність подій} і розрахована на залучання зовнішніх комунікантів. Його «пряма застосовність» {без адаптування} у науці є алогічною, оскільки кожен компонент має свої «мистецькі обмеження», проте після коригування він отримує маркер «науковий» та оновлену структуру. Іншими словами у компонентних парах ілюстрований перехід складника класичного нарративу у науковий: тема вектор/аспект розгляду проблеми/питання; контекст окреслення головних підходів колег та виокремлення-й-презентування авторських іншобачень з обґрунтуваннями; персонаж досліджувана проблема; сюжет власне розгортання авторських аргументів {їх послідовність, теорійна та праксисна підкріпленість, виявлені новим дослідженням обмеження тощо}.

Науковий нарратив: сутність та можливості. Головне завдання науковця – не проведення галузевого та/або міждисциплінарного дослідження, а комплектування отриманих результатів останнього та їх презентування науковій спільноті задля оптимізації {тут: убезпечення, спрощення, комфортизування тощо} життєдіяльності усього людства. Тобто після проведення дослідження завжди виникатиме запитання «яким чином повідомити виявлене мною так, щоб зрозуміли саме мій первинний задум?». І це насправді є найбільшим постдослідженнявим утрудненням. Науковий нарратив передбачає структурооптимізування для трансляції змісту {тобто знань/ідей/фактів}.

Сутність наукового нарративу можна звести до інформування фахової спільноти щодо отриманих/оновлених фактів та/або даних після проведеного дослідження, за результатами якого оптимально комплектовані факти й дані внесені у логічні блоки усталеної структури.

Можливості наукового нарративу є поліаспектними – залежно від потреб та ролей: 1) з позиції самого дослідника – він постає орієнтиром щодо комплектування результатів дослідження для оприлюднення у науковій спільноті {акцентовані структурний, якісний та кількісний аспекти}; 2) з позиції колег фахової площини – він допомагає оцінити дослідження за отриманими результатами {переважно за якісними харак-

теристиками у блоках анотації, методології та висновків}; 3) з позиції колег нефахової {але наукової} площини – він уможлиблює виокремлення точок «дослідницького перетину» для перспективної співпраці у міждисциплінарних дослідженнях; 4) з позиції оформлюваного матеріалу – він сприяє узагальненню та виокремленню найважливіших моментів, які просуватимуть галузь й усю науку уперед; 5) з позиції майбутньої перспективи – оптимування життєдіяльності антропоодиниць у приватній та/або фаховій площинах від впровадження описаних результатів проведеного дослідження тощо.

Фахові блоки {з компонентами} наукового нарративу передбачають деталізування головних результатів проведеного дослідження: 1) *теорійний* {постановка проблеми та/або проблемоокреслення; вирізняння підґрунтового вектора як основи дослідження – авторські ідеї та підходи, гіпотези та тези колег-дослідників, на сукупності яких вибудоване пропонуване дослідження; окреслення мети/цілі та завдань дослідження тощо}, 2) *пракисисний* {результати застосовності ідентичних/близьких аспектів, здійснених колегами; результати застосовності напрацювань дослідника у окремому соцісегменті}, 3) *методологічний* {зазначання та/або конкретизування методологічної основи/каркасу дослідження – підходів, принципів, методів}, 4) *технічний* {обґрунтування актуальності дослідження; автооцінювання рівнів розробленості теми/проблеми – теорійного, праксисного, теорійно-пракисисного, праксисно-теорійного, теорійного та праксисного; огляд найсучасніших публікацій щодо досліджуваної проблеми та/або дотичних до неї аспектів; формування послідовних кроків розгортання власної думки щодо презентування отриманих з дослідження результатів; аргументування та цитування ідей колег для підсилення результатів власного дослідження; застосування ілюстративних елементів – таблиць, схем, формул, зображень тощо; формування переліку використаних/застосованих джерел} тощо. Проте «блокова приналежність» компонентів вельми умовна – зазначений у одному блоці компонент сутнісно залежний від матеріалу з іншого блоку {наприклад, компонент «обґрунтування актуальності дослідження» з технічного блоку, проте його потрібно формулювати на основі компонентів теорійного та праксисного блоків}.

Форми наукового нарративу. Згідно сучасного тренду популяризування науки та її результатів необхідно розрізняти форми знаннепоширення/ідеопоширення: *усну* {простіша та адаптувальна до аудиторії} та *письмову* {шаблонно-алгоритмова – зафіксовані структурні компоненти, які передбачені до озмістовнення антропоодиницею}. Відповідно у науковій площині усний нарратив відмінний від письмового й структурно,

й акцентно: якщо *усний науковий нарратив* можна «звести» {спростити} до сторітеллінгу, то *письмовий науковий нарратив* передбачає «заповнення-наповнення шаблону», тобто роботу дослідника з окремими моделями, які співмірні галузі наукового знання чи є наскрізнонауковими {тут: міждисциплінарними}.

Усний науковий нарратив, або сторітеллінг, є не просто «звичайною оповідкою для розваги далеких від науки антропоодиниць», а цілорічним орієнтирним інструментом дослідника задля долучання зовнішніх комунікантів переважно на етапах предослідження та постдослідження.

На етапі предослідження сторітеллінг постає перевірянням вектора пошуків через спрощене пояснення головної ідеї {тобто ядра робочої концепції} дослідження, а найпростіші запитання до колег-науковців та нефахівців сприятимуть активуванню зворотнзв'язковості, уточнень і можуть сприяти запрошенню до співпраці. **На етапі дослідження** сторітеллінг може мати подвійну роль щодо зовнішніх комунікантів: або уточнювально-векторувальну {те саме, що й на етапі предослідження; використовуваний якщо саме досліджування передбачено здійснювати у декілька фаз}, або відсутню {якщо потреби уточнювати у антропоодиниць не виникає}. **На етапі постдослідження** сторітеллінг перетворений на спрощувальний прийом для наближення результатів власного дослідження {фахових наукових здобутків – знань, ідей, розробок тощо} до нефахівців та/або молодшого покоління науковців задля «наукового рекрутингу», ознайомлювання з власними розробками, допомоги в оптимуванні професійного та/або фахового простору, зацікавлення наукою загалом.

Сутність наукового сторітеллінгу – якомога простіше пояснення наукового дослідження через зацікавлення аудиторії темою/проблемою для подальшої роботи, долучення необізнаних з темою/проблемою до професійної наукової площини, транслявання індивідуального досвіду тощо. Таким чином, акцент наукового сторітеллінгу зроблений на самій історії {тобто «фактингу»} та її презентуванні.

Моделі наукового нарративу {або науково-нарративні моделі} не просто є «шаблонами для заповнення й оприлюднення», радше це допоміжний інструмент науковця для систематизування отриманих результатів його/її дослідження.

Модель TA(IMRaD)AR {«Title – Abstract – (Introduction – Methods – Results – {and} – Discussion) – Acknowledgments – References», тобто «Тема – Анотація – Вступ – Методи/Методологія – Результати – {і} – Обговорення – Подяки – Джерело-покликання»} [16, с. 284–286] є найповнішою для знаннепоширення {переважно у письмовій формі}.

Особливості моделі: повнокаркасна {це готовий стандартний шаблон для наповнення, проте уточнення кожного компонента через додаткові елементи невиключене}; мовоадаптована {розроблена для англomовного середовища, проте локалізовані варіанти, що включають деякі специфіковані елементи, теж актуальні}; наскрізнонауковозастосовна {прийнятна для наук усіх галузей та міждисциплінарних/міжгалузових досліджень}. Нюанс: акцентування рівномірне поміж усіма центральними компонентами – *TA(IMRaD)AR* {«Introduction – Methods – Results – {and} – Discussion», тобто «Вступ – Методи/Методологія – Результати – {і} – Обговорення»}.

Модель IMRaD {«Introduction – Methods – Results – {and} – Discussion», тобто «Вступ – Методи/Методологія – Результати – {і} – Обговорення»} є «базовим каркасом» для формування наукових текстів {переважно у письмовій формі}. Особливості моделі: сутніснокаркасна {шаблон для наповнення та розтлумачення обов'язкових компонентів, проте уточнення кожного компонента через додаткові елементи можливе}; мовоадаптована {розроблена для англomовного середовища, проте локалізовані варіанти, що включають деякі специфіковані елементи, теж актуальні}; галузевозастосовна {переважно природничі, технічні, медичні науки} та/або наскрізнонауковозастосовна {прийнятна для наук усіх галузей та міждисциплінарних/міжгалузових досліджень за умови акцентування всередині кожного/деяких компонентів}. Нюанс: акцентування зміщуватимуть переважно на ядрові компоненти – *IMRaD* {«Methods – Results», тобто «Методи/Методологія – Результати»}, проте можуть розширитися й до «Discussion»/«Обговорення» залежно від галузі дослідження.

Модель CaRS {«Creating a Research Space», тобто «Створення дослідницького простору»} [15; 16] акцентує увагу мислителів/дослідників на компонентності-та-змістовості вступу академічних текстів {презентацій, наукових статей, заявок на ґрантоотримання, дисертаційних досліджень, наукових монографій тощо} у межах «ходів-та-кроків»/«moves and steps» [15, с. 137–166; 16, с. 331]: 1) територіогляд/«establishing a territory» {тобто аналізування наявних досліджень щодо теми/проблеми}, 2) нішоформування/«establishing a niche» {тобто виокремлення «дослідницького вікна» для власного внеску}, 3) облаштування-у-ніші/«occupying the niche» {тобто стислий опис значущості власного дослідження, що оновлюватиме наявні наукові знання}. Особливості моделі: обмежено-компонентна {акцент виключно на вступі}; мовозалежна {розроблена для англomовного середовища}; галузевозастосовна {гуманітарні та поведінкові науки}. Нюанс: акцентування рівномірне.

Модель методологічномережева {підходи – принципи – методи} привертає увагу мислителів/дослідників не тільки до переліку методів дослідження, але до формування «методологічного каркасу» конкретного дослідження: підходи як концептуальна рамка окреслюють вектор розгляду теми/проблеми; принципи як наукові норми проведення дослідження та презентування результатів постають-і-служуть орієнтирами для мислителя/дослідника; методи як способи спрощування ситуативної знаннезастосовності, знаннеоновлювання та/або знаннездобування задля досягання-й-реалізування окреслених мети-та-завдань дослідження. Особливості моделі: обмежено-компонентна {акцент виключно на методах/методології}; мовонезалежна {хоча можуть бути різночитання при перекладі назв згідно з локальною традицією та/або специфікою наукової школи}; галузевозастосовна {залежить від галузей науки та опрацьовуваних даних}; традицієорієнтована; інструментально-дескриптивна {застосовувана у досліджуванні та описово-констатувальна}. Нюанс: акцентування нефіксоване {залежить від опрацьовуваних даних та/або стратегії мислителя/дослідника}.

Модель OCAR {«Opening – Challenge – Action – Resolution», тобто «Вступ – Виклик – Дія – Розв'язок»} є перехідною поміж класичною письмовою {*TA(IMRaD)AR*} та сутнісними усними {*SPS*; *ABT* або *SCS* тощо}. Особливості моделі: каркасна з гнучкою послідовністю {шаблон для наповнення та розтлумачення компонентів, порядок яких може бути змінений}; мовонезалежна; праксисна {передбачене апелювання до результатів прикладних досліджень}; галузевозастосовна та міждисциплінарна {прийнятна для будь-яких наук, сприяє міждисциплінарній співпраці й транслюванню результатів досліджень для нефахівців, але науковців}. Нюанси: оптимальна для усного презентування {сторітеллінгу} й усних-та-письмових «постдослідницьких нотаток»; варіювальна компонентопослідовність {порядок компонентів змінюваний залежно від цілі мислителя/дослідника та/або цільової аудиторії} зі змістозберіганням; необхідне препроміркування {оптимування даних та врахування особливостей транслювання залежно від цілі мислителя/дослідника та/або цільової аудиторії}; акцентування зміщене на результат – *OCAR* {«Action», тобто «Дія»}.

Узагальнені {«сутнісні», тобто «оптимально скорочені до найнеобхідніших компонентів»} моделі: *SPS* {«Situation – Problem – Solution», тобто «Стан – Проблема – Розв'язок»; *ABT* {«And – But – Therefore», тобто «Фактинг – Проблема/Утруднення – Розв'язок»}, або *SCS* {«Situation – Complication – Solution», тобто «Фактинг – Проблема/Утруднення – Розв'язок»} тощо. Особливості моделей: скорочено-компо-

нентні {враховування тільки найголовнішого з дослідження}; мовонезалежні; галузевозастосовні {переважно природничі та технічні науки}. Нюанси: оптимальні для усного презентування {сторітеллінгу} та/або «предослідницького планування»; варіювальна компонентопослідовність {порядок компонентів змінюваний залежно від цілі мислителя/дослідника та/або цільової аудиторії} зі змістозберіганням; необхідне препроміркування {оптимізування даних та враховування особливостей транслявання залежно від цілі мислителя/дослідника та/або цільової аудиторії}; акцентування ситуативне.

Окрім цих науково-нарративних моделей можливі й інші – *авторські*, кожна яких передбачатиме свої особливості та нюанси.

Таким чином, кожна з-поміж зазначених моделей наукового нарративу передбачає «своєрідний» порядок компонентів: «умовно довільний» {тобто залежний від галузі/сфери дослідження, форми презентування, трансляваного змісту, аудиторії тощо} або усталений {тобто стандартований саме для наукової спільноти незалежно від галузі/сфери}, проте результатний для мислителя/дослідника, наукової спільноти та широкої аудиторії.

Прикінцеві запитання й відповіді на них максимально узагальнені, проте можуть бути специфіковані для різних галузей/сфер наукових досліджень.

{1} Чи можливо оприлюднити результати дослідження у «свободному нарративному стилі» {залежно від наукової приналежності мислителя/дослідника, але незалежно від досліджуваної теми/проблеми та потенційної аудиторії}? Теоретично це можливо, оскільки саме тема/проблема дослідження «векторує» мислителя/дослідника до вибору найліпшого стилю/формату/форми презентування. Технічно втілення подібного авторського задуму утруднень так само не викликати. Проте «на виході» – за наслідками – виявиться дещо неочікуване: сам мислитель/дослідник спричинюватиме собі ж клопіт, оскільки наукова спільнота не сприйматиме подібний «авторський вибрик» й зрештою не визнає такий задум вартим уваги. Іншими словами: наукова спільнота зорієнтована переважно на галузеву алгоритмічність щодо проведення досліджень, міжгалузеве стандартування оформлення результатів та часоелекономію щодо розуміння «сутнісного ядра» досліджень колег. Якщо науку робить мислитель/дослідник, то популяризування його самого та результатів його роботи залежне від цільової аудиторії і зворотнзв'язковості від неї.

{2} Яка модель наукового нарративу є оптимальною? Для письмового викладу колегам-фахівцям – TA(IMRaD)AR {або IMRaD}; для усного презентування (не)фахівцям – SPS.

{3} Щододатково можна дізнатися щододослідження завдяки науковому нарративу? «Додаткові дані» «здобувані/отримувані» не на основі аналізу окремого блоку та/або компонента {хоча й це можливо} наукового нарративу: це «цілісне враження» щодо проведеного дослідження {тобто наскільки акцентовані якісні параметри: поняттєво-термінологічний каркас, вихід на міждисциплінарність, спроби розв'язку нагальних проблем сьогодення, свободне оперування класичними та сучасними фаховими – галузевими та міждисциплінарними – підходами тощо} та мислителя/дослідника {тобто виокремлювання його фахових можливостей: реальної компетенційності, що очевидна не тільки через оцінювання класичних складників – анотації, методологічного каркасу, висновків, переліку джерел, але й оперування кількісними та якісними даними з різних галузей знання для послідовного систематизованого викладу результатів проведеного дослідження, зазначання обмежень проведеного дослідження, відновлення уваги до маловідомих – хоча й влучних напрацювань колег, окреслення перспективних орієнтирів для наступних досліджень тощо}.

{4} Яким є головне призначення наукового нарративу? Промотувальність, що має два паралельних аспекти: 1) ідеопоприлюднення щодо авторських бачень-розробок {ширення авторських висновків – сформованих у межах наукових досліджень у окремій галузі, соціосегменті та/або міждисциплінарній площині – фахівцями з теорійним та праксисним підґрунтям: йдеться або про доробок молодого науковця, котрий співпрацює з досвідченими колегами, або це здобуток виключно окремого науковця-з-досвідом}; 2) просування мислителя/науковця у фаховій спільноті.

{5} Чи можуть завдяки науковому нарративу ширитися не тільки знання? Ширяться завдяки науковому нарративу не тільки знання, але й ідеї {частина з яких презентована у зародковому стані, частина – повністю аргументовані й «готові до застосування колегами», частина – «робочі» й «технічні» у дослідженні}, нестандартні гіпотези, індивідуальні розтлумачення аспектів/частин концепції, новітні підходи до розгляду теорій тощо.

{6} Чи є у науковому нарративі «приховані моменти», що зашкодять науковцю? Ні, науковий нарратив – це компонентна структура, яка потребує тільки коректного змістонаповнення. Проблема полягатиме в іншому: для чого фахівці застосовуватимуть науковий нарратив? {Іншими словами: що саме поширюватимуть з його допомогою?}. Маємо «дилему двох науковців». Перший науковець працює/працював все життя на своє ім'я, свідомо не порушував норм доброчесності у наукових дослідженнях, проблеми обирав задля пропонування авторської спроби розв'я-

зання практичних утруднень сьогодення заради оптимізування майбутнього людства та презентування можливостей своєї фахової площини, проте його публікаційний доробок не виглядає «кількісно вагомим», оскільки кожна публікація створювана на теорійному та праксисному матеріалі з унікальним авторським обґрунтуванням – розв’язком. Другий науковець прямує «швидким шляхом» – популярні на-момент початку дослідження теми–проблеми, акцент на дескриптивності, «пакетний авторський колектив» {від 4 до 8 співавторів у одній науковій публікації гуманітарного спрямування, наприклад}, вузьке теорійне підґрунтя, відсутність ситуативної праксисності тощо. Для першого науковця науковий наратив поставатиме допоміжним у поширенні знань, ідей, авторської позиції, оскільки за умови «коректного наповнення» кожен компонент увиразнюватиме задум та підсилуватиме результати антропоодиночності; натомість для другого науковця він «допомагатиме в інший бік», тобто штучне озмістовнення ідей ще більше наголошуватиме на абсурдності авторського задуму {і в контексті сучасних трендів на-зараз, і у перспективі – для найближчого майбутнього – років на 5–10}. Науковий наратив – це виключно спосіб транслювання знань/ідей та автопромотування науковця, тобто радше інструмент для останнього, що тільки підсилює зміст. Проте наявність наукового наративу у «комплекті науковця» не допоможе жодному з них – початківцю та/або досвідченому – «вдосконалити галузь чи соціосегмент»: якщо ідея «праксисно неперспективна» {тут: не спрямована на конкретне розв’язання ситуативного утруднення у межах конкретної галузі/соціосегмента, тобто є виключно дескриптивною}, а привнесена штучно {виключно для «публікувального кількісного приросту»}, то благі наміри усіх «відданих галузевих науковців» {свідомих фахівців-практиків, які дійсно розуміються на досліджуваних проблемах} загалом спрямовуватимуться у какономічному векторі [2].

Таким чином, через результати авторських досліджень завдяки науковому наративу уможливлене: 1) або розширення усталеного у галузі розуміння проблеми/питання, 2) або оптимальний шлях розв’язку проблеми/питання, що вже може бути впровадженим та/або коригованим; 3) або параметри «коригувального алгоритму» задля майбутнього людства {з акцентом на окремій антропоодиночності}.

Висновки: {1} Філософія науки здебільшого й донині розробляється як «доповнювані авторські моделі» та розуміється як вагомий «пласт минулого», що здебільшого інформує сучасних науковців. Проте насправді її невід’ємними компонентами постають історія, теорія, методологія та «технічна частина». Саме остання допомагає

молодшому поколінню науковців адаптуватися у професійній площині дослідників через опанування необхідного мінімуму, одним з яких є науковий наратив. {2} Знання/ідей, а також інші «супутні продукти» науково-дослідної діяльності, потребують оприлюднення, що простіше здійснювати наративно. {3} Наратив – це структурована оповідь, що включає компонентами тему, контекст, персонажів, сюжет. {4} Науковий наратив постає одночасно орієнтиром {комплектування результатів дослідження для транслювання знань/ідей у наукові спільноті}, способом {оптимального – сутнісного – комплектування результатів дослідження, транслювання знань/ідей для цільової аудиторії, розтлумачування усіх етапів дослідження та отриманих результатів для (не)фахової аудиторії}, інструментом {перевіряння задуму дослідження, (не)фахової зворотнзв’язковості, автооцінювання власних дослідницьких можливостей, оцінювання колегами дослідницьких дій та фахових можливостей мислителя/дослідника, промотування мислителя/дослідника та його результатів}, каталізатором інтеракцій {поміж мислителем/дослідником, колегами-фахівцями та широкою аудиторією щодо знанняпоширення, ідеєрозтлумачування та/або співпрацювання} тощо. {5} Формами наукового наративу є усна {сторітеллінг} та письмова {текст за шаблоном або моделлю}. {6} З-поміж моделей наукового наративу виокремлюють: TA(IMRaD)AR, IMRaD {базова}, CaRS, методологічномережева, OCAR {перехідна}, SPS, ABT/SCS, авторські. Кожна з моделей має свою назву, історію, компоненти, особливості й нюанси. {7} Призначення наукового наративу: 1) оновлення-й-підтримування дискурсивного поля через інтелектуально-комунікувальні практики; 2) фаховоспільнотна приналежність; 3) (не)фахове знанняпоширення та/або ідеєпоширення; 4) автопромотування мислителя/дослідника; 5) популяризування науки та наукових досліджень тощо.

Перспективи подальших досліджень, з одного боку, обмежені пропонованим текстом {через подальшу необхідність деталізування інших аспектів філософії науки, наукового наративу та його особливостей}, але, з іншого боку, уможливорює формування дискусійного простору щодо уточнення презентованих моментів {особливо щодо міждисциплінарного застосування науково-наративних моделей, галузевих можливостей сторітеллінгу, нюансів «наукового рекрутингу»} та дотичних до теми аспектів.

Література

1. Діденко Л. В. Дисциплінарна матриця філософії. *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*. 2015. Випуск 754–755. С. 113–118.

2. Кругляк М. Какономіка в академічному середовищі: порочна раціональність імітації. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2024. Том 30, № 1. С. 253–265. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2024-30-1-15>

3. Barthes R. Introduction à l'analyse structurale des récits. *Communications*. 1966. 8. P. 1–27. URL: https://www.persee.fr/doc/comm_0588-8018_1966_num_8_1_1113

4. Brockmeier J., Harré R. Narrative: Problems and Promises of an Alternative Paradigm. *Narrative and Identity: Studies in Autobiography, Self and Culture*. Edited by Jens Brockmeier and Donal Carbaugh. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2001. P. 39–58.

5. Bruner J. Life as Narrative. *Social Research*. 1987. Vol. 54, No. 1. P. 11–32. URL: <http://www.jstor.org/stable/40970444>

6. Developing narrative structure. Edited by Allyssa McCabe and Carole Peterson. Hillsdale, N. J.: Lawrence Erlbaum Associates, 1991. 390 p.

7. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. Volume 1: Discourse as Structure and Process. Edited by Teun A. van Dijk. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 1997. 368 p.

8. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. Volume 2: Discourse as Social Interaction. Edited by Teun A. van Dijk. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications, 1997. 336 p.

9. Foucault M. L'Archéologie du Savoir. Paris: Éditions Gallimard, 1969. 288 p.

10. Foucault M. L'Ordre du Discours. Leçon Inaugurale au Collège de France Prononcée le 2 Décembre 1970. Paris: Éditions Gallimard, 1992. 88 p.

11. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns. Band 1. Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1988. 534 S.

12. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns. Band 2. Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1988. 628 S.

13. Kuhn T. S. The Structure of Scientific Revolutions. Second edition, enlarged. Chicago: The University of Chicago Press, 1970. 224 p.

14. Postclassical Narratology: Approaches and Analyses. Edited by Jan Alber and Monika Fludernik. Columbus: The Ohio State University Press, 2010. 336 p.

15. Swales J. M. Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 278 p.

16. Swales J., Feak C. B. Academic Writing for Graduate Students: Essential Tasks and Skills. 3rd edition. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2012. 434 p.

17. Van Dijk T. A. Discourse and Context: A sociocognitive approach. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 282 p.

18. Van Dijk T. A. Macrostructures: an interdisciplinary study of global structures in discourse, interaction, and cognition. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1980. 328 p.

19. Van Dijk T. A. Philosophy of action and theory of narrative. *Poetics*. 1976. 5. P. 287–332.

20. Van Dijk T. A. Society and discourse: how social contexts influence text and talk. New York: Cambridge University Press, 2009. 298 p.

Анотація

Діденко Л. В. Філософія науки: науковий наратив. – Стаття.

Розглянуто науковий наратив {та його можливості для знанняпоширення} як один з головних складників «технічної частини» філософії науки. Класично наратив розуміють як оповідь, проте маркер «науковий» наголошує на необхідності розтлумачування результатів досліджень для їх ліпшого розуміння і самим мислителем/дослідником, і колегами-науковцями, і представниками широкої аудиторії. *Теоретико-практичну новизну* пропонованого тексту уможливили: 1) термінологічні роз'яснення щодо зв'язковості/залежності дискурсу, наративу, історії; 2) опис етапів розгортання наукового наративу; 3) окреслення допоміжності наукового наративу у поширюванні результатів проведених досліджень через конкретні моделі; 4) виокремлення особливостей та нюансів деяких науково-наративних моделей; 5) прикінцеві запитання-й-відповіді. *Висновки:* Філософію науки донині формують «доповнювані авторські моделі», на основі яких з часом випрацьовують (між)галузеві стандарти. Невід'ємними компонентами філософії науки постають її історія, теорія, методологія та «технічна частина». Остання допомагає молодшому поколінню науковців адаптуватися у професійній площині дослідників через опанування необхідного мінімуму, одним з яких є науковий наратив. Знання/ідеї, а також інші «супутні продукти» науково-дослідної діяльності, потребують оприлюднення, що простіше здійснювати наративно. Наратив – це структурована оповідь, що включає компонентами тему, контекст, персонажів, сюжет. Науковий наратив постає одночасно орієнтиром, способом, інструментом, каталізувальником інтеракцій {тощо} в усній {сторітеллінг} та письмовій {текст за шаблоном або моделлю} формах. З-поміж моделей наукового наративу виокремлюють: TA(IMRaD)AR, IMRaD, CaRS, методологічномережева, OCAR, SPS, ABT/SCS, авторські. Призначення наукового наративу: 1) оновлення-й-підтримування дискурсивного поля через інтелектуально-комунікувальні практики; 2) фаховоспільнотна приналежність; 3) (не)фахове знанняпоширення та/або ідеопоширення; 4) автопромотування мислителя/дослідника; 5) популяризування науки та наукових досліджень тощо.

Ключові слова: філософія, філософія науки, пізнання, дослідження, знання, знанняпоширення, наратив, науковий наратив, науково-наративні моделі, TA(IMRaD)AR, IMRaD, CaRS, OCAR, SPS, ABT/SCS.

Summary

Didenko L. V. Philosophy of science: scientific narrative. – Article.

The scientific narrative {and its potential for knowledge dissemination} is considered one of the key components of the 'technical part' of the philosophy of science. Classically, narrative is understood as a story;

however, the marker 'scientific' emphasizes the need to interpret research results for better understanding by the thinker/researcher themselves, other scientists, and the wider audience. The theoretical and practical novelty of this research is enabled by: 1) terminological clarifications regarding the coherence/dependency of discourse, narrative, and history; 2) a description of the stages of unfolding the scientific narrative; 3) outlining the supplementary role of the scientific narrative in disseminating the results of conducted research through specific models; 4) distinguishing features and nuances of certain scientific-narrative models; 5) closing questions-and-answers. Conclusions: The philosophy of science is still shaped by 'complementary author models', which over time develop (inter) disciplinary standards. The inseparable components of the philosophy of science are its history, theory, methodology, and 'technical part'. The latter helps the younger generation of scientists adapt in the professional realm through mastering the necessary minimum, one of which is the scientific narrative. Knowledge/ideas, as well as other 'companion products'

of scientific research activity, require to be presented to the audience. This 'presentation-to-the audience' is more easily accomplished narratively. Narrative is a structure with components {theme, context, characters, and plot}. The scientific narrative is simultaneously a guideline, method, tool, and catalyst for interactions {etc.} in oral {as storytelling} and written {as text by template or model} forms. Among the models of scientific narrative, the following stand out: TA(IMRaD)AR, IMRaD, CaRS, methodological-network, OCAR, SPS, ABT/SCS, and authorial ones. The purpose of the scientific narrative: 1) updating and maintaining the discursive field through intellectual-and-communicative practices; 2) professional community affiliation; 3) knowledge and/or idea dissemination to (non)professionals; 4) self-promotion of the thinker/researcher; 5) popularizing science and scientific research, etc.

Key words: philosophy, philosophy of science, cognition, research, knowledge, knowledge dissemination, narrative, scientific narrative, scientific-narrative models, TA(IMRaD)AR, IMRaD, CaRS, OCAR, SPS, ABT/SCS.